

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ЗАПОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ЗАПОРІЗЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ № 89
ЗАПОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Матеріали

на обласну виставку «Освіта Запорізького краю-2013»

(анотація)

Номінація «Професійна діяльність учителя в інноваційному навчальному закладі.
Зміст, форми, методи, технології формування сучасного вчителя в
процесі інноваційної діяльності.»

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Автори досвіду: Корсунова Любов Федорівна,
директор ЗНЗ №89;
Охріменко Олена Миколаївна,
вчитель української мови та
літератури, класний керівник 10-Б
класу.

Адреса досвіду: Запорізька загальноосвітня школа І-
ІІІ ступенів № 89 запорізької міської
ради запорізької області,
Запорізька область, м.Запоріжжя,
Ленінський район, Михайлова, 15

Контакти: (061)224-77-10
zapschool89@rambler.ru
<http://mz.com.ua/school-wall/1641>

Нагороди: Грамоти ОБЛУНО 2003р., 2005р

ЗАПОРІЗЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ № 89
ЗАПОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Адреса: 69065, Запорізька область, м.Запоріжжя, Ленінський район,
Михайлова, 15

т. (061)224-77-10

Автори досвіду: Корсунова Любов Федорівна, директор ЗНЗ №89;
Охріменко Олена Миколаївна, вчитель української мови
та літератури, класний керівник 10-Б класу.

Тема досвіду: **«ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНОЇ
ОСОБИСТОСТІ»**

Актуальність та перспективність досвіду.

Проблема виховання громадянина постала перед людством тоді, коли виникла перша держава. І актуальною вона буде поки держава існуватиме як соціальний інститут. Адже існує пряма залежність між державою і людиною. Якісно нову демократичну державу можуть створити лише свідомі громадяни, які люблять Україну, свій народ, націю і готові самовіддано служити їх інтересам. Тому громадянсько-патріотичне виховання займає провідну роль у вихованні молодого покоління. Процес державотворення, національно-культурне відродження, оновлення і переосмислення життя в Україні вимагають нового бачення громадянського виховання учнівської молоді. В концептуальних засадах Державної програми "Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України" зазначено: "Мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота;

інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя".

Виховання особистості має бути спрямоване перед усім на розвиток патріотизму – любові та поваги перш за все до своєї сім'ї, навчального закладу, міста, держави. Сучасні діти в більшості соромляться бути патріотами України, вважаючи американців, французів більш достойними поваги в світі, не розуміючи, що повагу до нації формує кожен з нас. А проблема в тому, що молодь поняття "патріотизму" розуміє поверхнево. Тому завдання сучасної школи – формування громадянина-патріота, здатного розбудувати суверенну Україну, творчої особистості з високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку. Громадянське виховання підростаючого покоління глибоко національне за змістом і носить державостверджуючий людинотворчий характер.

За таких умов школа стає важливою ланкою виховання свідомих, активних, високоморальних громадян Української держави, місцем емоційно-психологічної захищеності і душевного комфорту особистості учня, конструктивної співпраці та взаєморозуміння, ланкою, де формується національна свідомість, громадська зрілість, соціальна відповідальність за долю Батьківщини, за свою роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті.

Теоретична база досвіду.

Теоретико-методологічним підґрунтям досвіду визначені: Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000 р), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності(2012 р.).

Проблема громадянських цінностей була предметом дослідження у філософсько-аксіологічному (О.Дробницький, І.Зязюн, М.Каган), соціологічному (В.Водзінська, В.Ольшанський, В.Ядов), психологічному (І.Бех, М.Боришевський, О.Киричук) та педагогічному аспектах (О.Алексюк, Ш.Амонашвілі, В.Білоусова, Д.Донцов, Л.Пуховська).

Значну увагу питанням громадянської освіти Проблема формування громадянськості особистості завжди перебувала в полі зору видатних учених-

мислителів усіх часів і народів (Арістотель, Епікур, Гегель, Ян Гус, Я.-А. Коменський, Платон, Д. Прістлі, Ж.-Ж. Руссо, Сократ та інші).

На сучасному етапі розвитку педагогічних ідей формування громадянськості, громадянських якостей, різні аспекти процесу їх формування опрацьовують Д. Дорошенко, О. Ковальчук, В. Кузь, О. Машталер, Ю. Руденко, Є. Сявавко, З. Сергійчук, М. Стельмахович та інші. Проблему українського громадянського становлення розглянуто в роботах В. Верховинця, Н. Гаврилюка, В. Скуратівського; виховання громадянина в його психолого-педагогічному і народознавчому аспектах вивчають П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицько, патріотичне виховання учнів – М. Вишняк, С. Грушеватий, В. Костюк, В. Коваль.

Провідна педагогічна ідея досвіду.

Охріменко Олена Миколаївна будує свою виховну роботу у відповідності до сучасних педагогічних та виховних технологій. В основі її роботи : особистісний підхід до організації виховної роботи на діагностичній основі, використання інтерактивних форм виховної роботи, формування проектної культури учня, застосування інформаційних та комунікаційних технологій, формування психології успіху.

Проблемною темою, над якою працює педагог є «Формування національно-гуманістичної особистості».

Створена та реалізована нею модель виховної роботи є результатом науково-педагогічного та методичного узагальнення пошукової творчої діяльності Охріменко О.М. у ролі класного керівника.

Громадянське виховання Олена Миколаївна розуміє як процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

Громадянськість- це реальна можливість втілення в життя сукупності соціальних, політичних і громадянських прав особистості, її інтеграція в культурні й соціальні структури суспільства.

Мета виховної роботи – сформувати свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину з притаманними особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Важливим завданням для себе педагог вважає

- визнання й забезпечення в реальному житті прав людини як гуманістичної цінності та єдиної норми всіх людей без будь-яких дискримінацій, на чому будується відкрите, демократичне, громадянське суспільство;
- усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадянською відповідальністю;
- формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу; визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної спадщини; виховання почуття патріотизму, відданості в служінні Батьківщині;
- утвердження гуманістичної моралі та формування поваги до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість.

Громадянин – людина, яка ідентифікує себе з певною країною, де вона наділена відповідним юридичним статусом, що є основою для користування певними правами та для додержання обов'язків. Значну увагу вчитель приділяє формуванню в учнів національної свідомості.

У повсякденній діяльності робота Охріменко О.М. спрямована на реалізацію науково-пізнавального потенціалу освітніх галузей, використання пошуково-краєзнавчого та місцевого матеріалу з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу, збереження морального, фізичного та психічного здоров'я підростаючого покоління, виховання патріотизму, громадянських

якостей особистості, розвиток у дітей творчих здібностей, підтримка обдарованих дітей.

Набуття духовно-патріотичних цінностей та свідомості громадянина здійснюється у гармонійному поєднанні класно-урочної та позаурочно-виховної роботи. Виховні заходи, що проводить педагог спираються на знання, здобуті на уроках, поглиблюють та поширюють їх, адже тільки на ґрунті знань формуються стійкі переконання і відповідні стереотипи поведінки та дій.

Заходи громадянського змісту Охріменко О.М. логічно продовжують урочну роботу, мають певну систему, враховують принцип послідовності.

Одночасно, виховні заходи учителя є доступними, цікавими, у процесі їх проведення струмує учнівська творчість, самостійна ініціатива самовираження, кожен учень співпереживає та відчуває задоволення й насолоду від участі.

Характеристика досвіду.

Систему навчально-виховної роботи, побудована у ЗНЗ №98 забезпечують такі складові:

- інноваційні освітні технології;
- інноваційні виховні технології;
- здоров'язберігаючі технології.

Такий склад визначено сучасними проблемами освіти, а саме диверсифікація освітніх послуг, інтенсифікація навчального процесу, екологічні проблеми, що шкідливо впливають на здоров'я школярів.

Школа сьогодні поринена у глибину реформ. Старі методи академічного навчання не можуть забезпечити формування всебічно розвинутої особистості. А компетентнісний підхід вимагає набуття випускниками високих моральних принципів, громадянського самовідчуття, національної свідомості. Для виконання таких завдань, на думку Охріменко О. навчальна діяльність не може бути відірваною від виховної роботи.

Одночасно, економічні та екологічні проблеми, що посилюють негативний вплив перевантажень на здоров'я школярів. Таким чином актуальним стає пошук

інноваційних навчальних та виховних технологій, що відповідають вимогам здоров'язбереження.

Основними інноваційними **навчальними технологіями** Охрименко О.М. обрала ті, що базуються на використанні ІКТ та проектної групової роботи.

Найбільш вдалою спробою реалізації групової інтерактивної роботи став «Диктант на дружбу». Коли ти один на один з якимось завданням, воно може виявитися не по зубах. А от коли ти в компанії, коли відчуваєш інтерес, дихання, потік думок партнерів, які допомагають тобі впевнено дертися вгору, не боячись скрутити собі шию або бути осміяним, - тоді будь-яке завдання виявляється не таким вже страшним і неприступним. А підігривається сусідами цікавість служить відмінним паливом для подорожі за розумінням - подорожі, в якому знаходиш себе.

"Диктант на дружбу", мабуть, входить у десятку хітів соціоігрової педагогіки.

Технологія проведення: кладу на учительський стіл першу фразу диктанту. Від кожної команди викликаю посильних, а ті прихоплюють з собою по помічників. Посильні з помічниками підходять до столу. Щільним кільцем оточують текст. На ознайомлення даю рівно 20 секунд. Запам'ятовують його. І біжать диктувати в своїх командах. Отже, посильні вдаються з інформацією в команди, і робота закипає. Всі схилиються і дружно обговорюють, як почуте від посильного зобразити у своїх зошитах. Зазвичай в кожній команді виникає кілька версій. Доводиться обговорювати, роздумувати, домовлятися. Через 3-4 хвилини до столу запрошуються нові посильні з помічниками. Друга фраза, мабуть, складніше. І так далі. Нарешті, текст у всіх командах записаний - не пройшло і півуроку! Але до закінчення так званого "диктанту на дружбу" ще далеко. Попереду перевірка. За сигналом всі зошити були складені в кожній команді стопочкою в розкритому вигляді. Кожен диктант обов'язково потрапить в якусь іншу команду. І в кожному повинні з'явитися підпис того, хто перевіряв і дві позначки. Одна - за грамотність, і її потрібно буде обвести трикутничком. Друга - за дружбу, і її потрібно буде взяти в кружечок. Команди радяться, слічують версії,

на свій страх і ризик вносять виправлення (адже вихідного, повного варіанту немає ні в кого - все в рівних умовах). Поставивши відмітки в зошитах, команди повернули диктанти господарям і занесли загальну відмітку за суддівство на дошку. Поява на дошці кожної нової оцінки супроводжувалася фонтаном інтересу. Інтересу не стільки індивідуального, скільки колективного. Тому що все виявилось переплутаним, перемішаним і переплетеним ...

Звісно, "диктант на дружбу" - лише видимість диктанту. Це диктант понарошечний, хоча результати його цілком серйозні. Але їх неможливо відокремити один від іншого: де тут грамотність, де індивідуальна опрацювання помилок, де підвищення культурного рівня, де тренінг в умінні спілкуватися з товаришами і разом працювати над спільним завданням - не розбереш. Адже підігривається сусідами цікавість служить відмінним супроводом персональним учнівським подорожам. Подорожам за знаннями, думками, почуттями, відкриттями - тобто за особистим досвідом. Подорожам, в яких учні знаходять самих себе.

«Покажи слово»

Сенс цієї своєрідної вікторини в тому, що одна команда придумує слово для гравця іншої команди. Каже йому це слово, щоб учасники його команди не почули. Цей гравець повинен мімікою, жестами, діями, сподручнее предметами (тобто мовчки) представити (зобразити) слово, яке йому сказали так, щоб його команда вгадала це слово. Цікаво, коли слова незвичайні, наприклад прелюдія, емансипація, консерватор т.д. Пояснити не легко, але цікаво спостерігати за всіма.

Якщо вибране слово буде пов'язано з домашнім завданням, то вийде несподівана форма перевірки домашнього завдання.

« Зі світу по букві»

Задання в наступному: яка команда зуміє за дві (або три хвилини - не більше) скласти (хай не дуже зв'язну) розповідь, в якій серед використаних слів було б не менше, припустимо, двадцяти, що починаються з однієї літери. Звичайно, навряд чи командам буде під силу скласти розповідь, в якому більшість слів починалося б з букви «е» або «щ». А ось такі приголосні, як «н», «з», «в», «к», «л», дають великі можливості (для довідки: літери, що часто зустрічаються в українській мові, розташовані в центрі клавіатури друкарських машинок і комп'ютерів) .

Перед початком можна домовитися, що будь-які недовладності допустимі, лише б розповідь вийшла зв'язною. Перемагає та команда, яка склала розповідь з найбільшою кількістю слів на задану букву.

Учителем активно використовуються інформаційні та комунікаційні технології під час років та виховних заходів. Учні не тільки використовують мультимедійні наробки для навчання, але й створюють власні. Так під час вивчення окремих тем стало практикою створення презентації опанованого матеріал.

У публікаціях робляться презентації виховних заходів. Створено декілька фільмів про життя клас.

Учителем розроблено дистанційний курс «Українська література: Маруся Чухрай» для додаткової поглибленої роботи.

Ще одним напрямком у моїй роботі є формування класного колективу, де комфортно кожному. А це відбувається, перш за все, в діяльності. І чим

різноманітніше ця діяльність, чим більш значущою для кожного зробить її педагог, тим ефективніше вона буде впливати на процес формування колективу. Для цього необхідні справи різного характеру (пізнавальні, трудові, спортивні, творчі) і різного рівня (класні, шкільні, міські), щоб кожен знайшов собі справу до душі і відчув себе часткою цілого. Через розумне поєднання і чергування таких справ, заснованих на взаємодопомозі, взаємоповазі та принципах толерантності і відбувається формування колективу, де комфортно кожному. У своїй діяльності я використовую методику спрямовану на виявлення ставлення школярів до свого класного колективу і на підставі цього вибудовую систему виховання. Я працюю над розвитком учнівського самоврядування, створюю умови для розвитку лідерських якостей, необхідних для кращої адаптації учнів в суспільстві, їх соціалізації та особистісного розвитку. Об'єднуючи учнів у дружній і цілеспрямований колектив, я створюю передумови для успішного вирішення навчально-виховних завдань.

Таким чином, серед інноваційних **виховних технологій** слід відзначити наступні:

Під час виховних годин використовується технологія метафоризації. Учні працюють у групах. За допомогою метафор та афоризмів учні створювали карти життєвих цінностей.

Кінцевою метою роботи учителя є максимальний розвиток кожної дитини, збереження його неповторності, розкриття його потенційних талантів, творчих здібностей і створення умов для нормального духовного, розумового і фізичного вдосконалення, збереження здоров'я та профілактика шкідливих звичок та дорожньо-транспортного травматизму. «У кожній людині - сонце. Тільки дайте йому світити », - говорив Сократ. А також формування згуртованого колективу, з необхідним рівнем самостійності, стійкої громадянської позицією, з певним рівнем вихованості, а також підвищення успішності, збереження контингенту учнів.

Практика показує, що процес формування свідомого ставлення до власного здоров'я потребує обов'язкового поєднання інформаційного й мотиваційного компонентів із практичної діяльності учнів,

що сприятиме оволодінню дітьми необхідними здоров'язберігаючими вміннями і навичками.

Діяльність вчителя орієнтована на формування в дітей стійкої позиції, що передбачає визначення цінності здоров'я, почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізична, соціальна, психічна, духовна). Формування в учнів компетентного ставлення до власного здоров'я неможливе без реалізації всіх складових здоров'я. Реалізація фізичної складової здійснюється через:

- ◆ використання вправ щодо профілактики сколіозу, запобіганню гіподинамії;
- ◆ знання свого особистого рівня здоров'я;
- ◆ навчання щодо дотримання режиму навчання, харчування, праці, відпочинку;
- ◆ навчання культурі споживання їжі.

Реалізація психічної складової здійснюється через:

- ◆ створення сприятливого психологічного клімату на уроці;
- ◆ дотримання позитивного мислення;
- ◆ демонстрацію ненасильницьких засобів навчання;
- ◆ навчання вмінню керувати своїми емоціями, почуттями;
- ◆ навчання підтриманню в собі впевненості у своїх можливостях, задатків;
- ◆ здійснення самооцінки, самоконтролю;
- ◆ здатність аналізувати наслідки дій шкідливих звичок тощо;
- ◆ навчання вмінню відмовлятися від пропозицій, які шкідливі для здоров'я;
- ◆ навчання вмінню приймати самостійно рішення в різних ситуаціях;
- ◆ навчання підтримувати дружні стосунки з усіма учнями класу;

Реалізація духовної складової здійснюється через:

- ◆ навчання доброзичливому ставленню до товаришів у класі, до учнів школи, до дорослих;
- ◆ навчання відповідальності за власні дії та вчинки;
- ◆ вироблення навичок самообслуговування;
- ◆ навчання висловлювати свої погляди щодо здорового способу життя;
- ◆ навчання здатності бачити й сприймати прекрасне в житті, природі, мистецтві, літературі;
- ◆ навчання вмінню розрізняти зло і добро, духовне і бездуховне, долати прояви зла в собі;
- ◆ навчання усвідомленню життєвих цінностей.

Робота спрямована на формування національної свідомості

Розроблені та регулярно проводяться класні години і конкурси –захисти учнівських робіт з тем: «Рідний край, де ми живем, Україною зовем!», « Національні символи України», «Народні символи України». Проходять зустрічі з ветеранами.

Розроблений сценарій виховної години:

«Знання законів - обов'язок!»

«Всі ми діти своїх матерів»

всі

Збереження здоров'я учнів є процесом безперервним, що супроводжує навчальні та виховні заходи Охрименко О.М.

Значну увагу вчитель приділяє організації відпочинку та дозвілля дітей позаурочний час. Так, були проведені екскурсії на каток, О.Хортиця, Дніпрогес, Запорізький дуб.

З учнями проводяться бесіди щодо правильної організації режим дня, харчування.

Ефективність вище описаної роботи забезпечується розробленою у навчальному закладі системою моніторингу.

яка складається з соціологічної характеристики класу, моніторингу навчальної діяльності, психолого-педагогічної діагностики, аналізу здоров'я і аналіз сімейного виховання.

У соціологічній характеристиці значна вага приділяється не тільки гендерному, віковому розподілу, а й громадсько-суспільній активності учнів, вмотивованості, профільній та соціальній спрямованості.

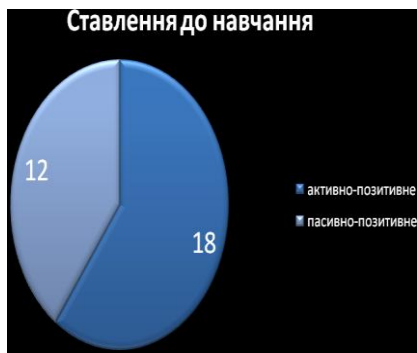
Рейтинг учнів класу							
№ п/п	ПІБ	Середній бал навчальних досягнень	Рівень вихованості	Громадська активність	Фізичний розвиток особистості (група фіз. розвитку)	Сума балів	Місце
1	Журбінська А.О.	10,8	10	9	12	41,8	1
2	Земляной А.О.	8,9	9	4	11	33,9	2
3	Сенько Д.С.	4,7	6	6	10	22,7	3

Моніторинг суспільної активності учнів класу

■ Червоний – активна участь, призове місце
■ Зелений – участь
■ Жовтий – пасивна участь
■ Синій - не відвідував захід

№ П/ П	ПІБ	Участь у	Участь у районних	Участь у районних	Збір макулатури	Оформлення	День	Екологічний похід	Спортивний похід	Відпочинок на	Трудовий десант	Художньо-	Творчі вечори	Літературні	Створення
		самостворення	заходів	заходів	заходів	стіннової	самовдосконалення	природі	декоративні	конкурс	кінофільмів до				
1	Бабасва А.А.	Red	Cyan	Cyan	Red	Yellow	Red	Red	Green	Red	Red	Cyan	Cyan	Cyan	Green
2	Корнієнко І.Г.	Green	Red	Red	Red	Red	Green	Cyan	Red	Red	Red	Red	Cyan	Cyan	Yellow
3	Стешенко М.М.	Green	Red	Red	Red	Yellow	Green	Cyan	Red	Red	Red	Green	Red	Red	Yellow
4	Солодка М.О.	Red	Cyan	Cyan	Red	Yellow	Green	Red	Green	Red	Red	Cyan	Green	Cyan	Red
5	Тіщенко А.В	Red	Cyan	Cyan	Green	Red	Red	Cyan	Red	Red	Red	Red	Green	Cyan	Green

Моніторинг навчальної діяльності базується на рейтинговому підході, що стимулює розвиток конкретно-спроможній особистості.

Моніторинг успішності учнів					
	5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	Місце
Донець Валентина Володимир	11,3	10,8	10,9	11	2
Дудник Валерія Віталіївна	8,2	8	7,5	7,8	5
Жилавська Тетяна Олексіївна	9,5	9,2	8,4	8,5	3
Журбінська Анастасія Олексан	11,3	11,3	11,5	11,4	1
Земляной Артем Олександров	9,2	9	8,4	8,4	4

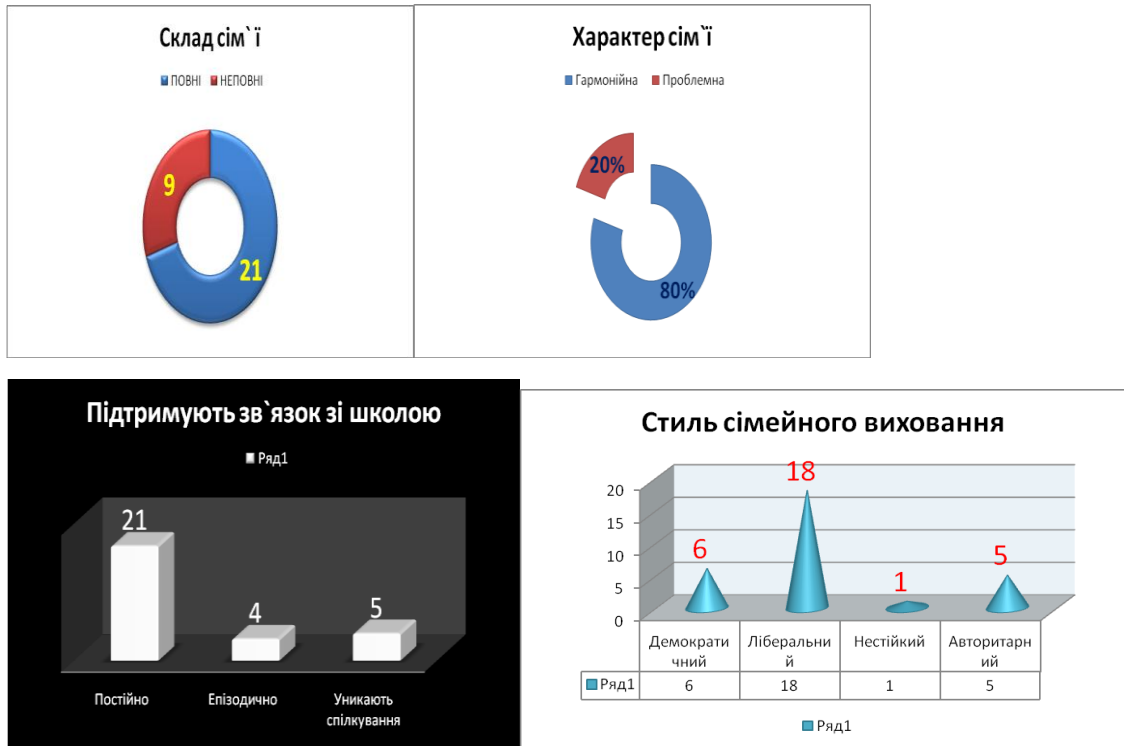
Стан здоров'я відображається у карті здоров'я з практичними рекомендаціями щодо організації навчального процесу особисто для конкретної дитини.

№	ПІБ	Група фіз виховання	Медична проблема	Практичні рекомендації

14	Кошова Олександра Володим	спеціальна	Проблеми з хребтом	Повинна сидіти на середньому ряду, не навантажувати
15	Лазарєв Микита Олександров.	Основна	-	-
16	Лаврінець Катерина Володим	підготовча	ВСД	
17	Марченко Денис Володимиров	спеціальна	Слабкий зір, дитина -інвалід	Повинен сидіти не далі 2-ї парти середнього ряду
18	Мудрий Сергій Володимиров	основна	-	
19	Позняк Ірина Сергіївна	спеціальна	Проблеми зі шкірою, псоріаз	Не повинна чергувати у класі та залучатися до праці

Зважаючи на провідну роль сім'ї у вихованні майбутніх громадян, ґрунтовні дослідження проведені Охріменко О.М. щодо процесу сімейного виховання.

Результати досліджень зведені у загальну таблицю:

ПІБ	Склад сім'ї	Стиль сімейного виховання	Характеристика сім'ї	Ставлення батьків до школи
Качура Данило	неповна	нестійкий	проблемна	уникають
Кімаш Ілля	неповна	ліберальний	гармонійна	постійно
Корнієнко Ірина	повна	ліберальний	гармонійна	постійно
Костюченко Аліна	повна	демократичний	гармонійна	постійно
Кошова Олександра	повна	ліберальний	гармонійна	епізодично
Лазарев Микита	повна	авторитарний	проблемна	постійно
Лаврінець Катерина	неповна	демократичний	проблемна	постійно

Регулярно здійснюються консультації з адміністрацією та практичним психологом школи. Аналіз отриманих результатів моніторингових досліджень розглядається на педагогічних нарадах і враховується під час навчальної та виховної діяльності.

За інноваційним потенціалом досвід є комбінаторним, так як поєднує низку сучасних особистісно-орієнтованих педагогічних технологій та методик.

Результативність впровадження досвіду

З 31 учня дев'ятого класу до десятого подали заяви 25 учнів.

У 2010 році учні Олени Миколаївни мають 5 призових місць на районних олімпіадах, друге місце серед командних змагань зі стрельби, ДПУ, тенісу, учениця 10 класу Фуклева Свєта посіла III місце в міському конкурсі «Зорепад», Кушнірук Юра 12-разовий чемпіон України, чемпіон Європи, учасник олімпійських ігор у Сінгапурі. 10-Б клас за результатами I семестру посів I місце в шкільному самоврядуванні, чергуванні по школі, прибиранні кабінету.

Література

1. Аристотель. Сочинения : в 4 т. [Текст] / Аристотель. – М. : Мысль, 1976. – Т. 4. – С. 451.
2. Грушевський М. С. Початки громадянства (генетична соціологія) [Текст] / М. С. Грушевський. – Прага : Друкарня “Vernay”, 1921. – С. 328.
3. Іванчук Ф. Формування громадянської культури учнівської та студентської молоді в процесі навчання [Текст] / Ф. Іванчук // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 28–31.
4. Ігнатенко П. Громадянське виховання: історичний аспект [Текст] / П. Ігнатенко, Л. Крицька // Шлях освіти. – 1997. – № 1. – С. 2–8.
5. Концепція громадянської освіти в Україні : проект [Текст] // Освіта України. – 2000. – № 46. – С. 12.
6. Макаренко А. С. Мої педагогічні погляди [Текст] / А. С. Макаренко // Твори : у 7 т. – Т. 5. – К. : Рад. шк., 1955. – С. 269–275.

7. Народный комиссариат по просвещению. 1917 (октябрь) – 1920 : Краткий отчет [Текст]. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во, 1920. – 20 с.
8. Оржехівський В. Громадянська освіта формує громадянина [Текст] / В. Оржехівський // Відродження. – 1998. – № 2. – С. 2–4.
9. Пасько Я. Громадянське суспільство: Східна Європа і перспективи України [Текст] / Я. Пасько // Схід. – 1997. – № 3/10. – С. 26–29.
10. Поплужний В. Л. Громадянськість і вікові аспекти її розвитку [Текст] / В. Л. Поплужний // Рідна шк. – 1994. – № 11. – С. 33–35.
11. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра [Текст] / В. О. Сухомлинський // Вибрані тв. : у 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 305–396.
12. Утченко С. Л. Политическое учение древнего Рима [Текст] / С. Л. Утченко. – М. : Наука, 1977. – 256 с.
13. Франко І. Я. Громадянські права студентів [Текст] / І. Я. Франко // Педагогічні статті та висловлювання. – К. : Рад. шк., 1960. – 299 с.